

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu **Vztahy EU-Moldavsko: jakou úlohu má hrát organizovaná občanská společnost?**

(2008/C 120/19)

Na plenárním zasedání, které se konalo dne 15. února 2007, se Evropský hospodářský a sociální výbor, v souladu s čl. 29 odst. 2 jednacího řádu, rozhodl vypracovat stanovisko k tématu

Vztahy EU-Moldavsko: jakou úlohu má hrát organizovaná občanská společnost?

Specializovaná sekce Vnější vztahy, kterou Výbor pověřil přípravou prací na toto téma, přijala stanovisko dne 15. listopadu. Zpravodajkou byla paní Evelyne PICHENOT.

Na 440. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 12. a 13. prosince 2007 (jednání dne 12. prosince 2007), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 117 hlasy pro, 2 hlasy byly proti a 1 člen se zdržel hlasování.

1. Závěry a doporučení

1.1 Podporovat úlohu občanské společnosti ve vztazích EU-Moldavsko

1.1.1 Ve vztazích mezi Evropskou unií a Moldavskem došlo v roce 2005 k **obratu**. Díky přijetí akčního plánu EU-Moldavsko (2005–2008), zřízení delegace EU v moldavském hlavním městě a jmenování vysokého představitele pro jednání o konfliktu v Podněstří se jednoznačně zlepšily podmínky pro provádění dohody o partnerství a spolupráci. V této souvislosti je cílem tohoto prvního stanoviska EHSV k tématu spolupráce EU-Moldavsko podporovat úlohu občanské společnosti pro posílení této dynamiky a zahájit společný program napříč iniciativami v blízké budoucnosti.

1.1.2 Užší spolupráce mezi Evropskou unií a Moldavskem nemůže spočívat pouze na společném chápání sdílených hodnot, zejména pokud jde o dodržování základních svobod, závazky ve prospěch všem otevřené demokratické společnosti a přijetí zásady dialogu založeného na nezávislosti partnerů občanské společnosti. Občanská společnost je úzce spojená s budoucností a samotnou identitou Moldavska. Čerpá z lidského bohatství nashromážděného na místě střetu různých kultur a jazyků. Toto bohatství má značný potenciál.

1.1.3 Je třeba konstatovat, že tato země, narozdíl od ostatních zemích SNS, nemá historickou tradici a zkušenosti s nezávislými organizacemi občanské společnosti. S ohledem na současný vývoj se však Výbor domnívá, že je nezbytné navazovat kontakty, prostřednictvím kterých by se našli partneři otevření myšlenky pokroku a respektování společných hodnot.

1.1.4 EHSV důrazně připomíná, do jaké míry souvisí úspěch akčního plánu EU-Moldavsko ⁽¹⁾ v rámci politiky sousedství se schopností **zapojit do jeho provádění organizace občanské společnosti**. Bylo by tedy žádoucí, aby Komise vyslala jasný signál tím, že navrhne kritéria, postupy a nástroje, které by umožnily lépe zapojit občanskou společnost. EHSV však vítá úsilí, které vyvíjí evropská delegace v Kišiněvě, aby moldavskou

občanskou společnost poznala. Jedná se o podmínku příznivou pro to, aby zástupci občanské společnosti mohli být oficiálně zapojeni do hodnocení akčního plánu v dubnu 2008 a také do dalších etap posíleného partnerství.

1.1.5 EHSV se vyslovuje pro to, aby v rámci opatření pro dosažení pokroku byly vytvořeny trvalé vztahy s moldavskou občanskou společností prostřednictvím strukturování našich vztahů. Za tímto účelem by bylo v rámci předběžného úkolu vhodné uspořádat v roce 2008 **konferenci** zaměřenou na identifikaci partnerů ochotných uplatňovat v rámci svého fungování transparentnost. Cílem této konference s účastí místních a regionálních činitelů bude společně vytvoření dvouletého pracovního plánu na základě návrhů uvedených v tomto stanovisku:

- posouzení mechanismů **informování a konzultací**, které existují v Moldavsku, jak na straně vlády, tak na evropské straně, včetně výsledků provádění NAP (2005–2008);
- příprava a **školení občanské společnosti** v rámci pokračování partnerství po roce 2008;
- úprava **mechanismů evropského finančního nástroje** moldavskými organizacemi.

Takový pracovní plán vyžaduje, aby se do financování iniciativ občanské společnosti zapojily programy Evropské unie.

1.1.6 Poté, co budou známy výsledky konference s moldavskou občanskou společností, která se bude konat v roce 2008, bude třeba spustit nové iniciativy a pokračovat v rámci „skupiny sousedství ve Výboru“ v dosaženém pokroku, tj. snaze o lepší uplatňování základních zásad, které jsou jádrem dobré správy a udržitelného rozvoje. Posuzování tohoto úsilí bude vycházet ze zásad, které jsou již obsaženy v dohodě GSP+, tj.:

- 16 klíčových úmluv OSN/MOP ⁽²⁾ o lidských právech a právech pracovníků,

⁽¹⁾ Viz příloha A.

⁽²⁾ Stanovisko EHSV k návrhu nařízení Rady o uplatňování systému všeobecných celních preferencí pro období od 1. ledna 2006 do 31. prosince 2008, zpravodaje pana Pezziniho, přijaté ve dnech 9. a 10. února 2005. (Úř. věst. C 221/15, 8.9.2005).

— 11 klíčových úmluv týkajících se ochrany životního prostředí a zásad řádné správy věcí veřejných ⁽³⁾.

1.1.7 Úlohou Evropské unie tak bude vybízet organizace moldavské občanské společnosti, aby přispívaly k dosažení evropských standardů nezávislosti, reprezentativity a transparentnosti. Je třeba, aby Komise vypracovala pro každou etapu NAP zvláštní část vyhrazenou pro dodržování základních práv, mezi něž patří svoboda sdružování a vyjadřování a výkon práva odborově se organizovat.

1.1.8 EHSV se domnívá, že priority by měly být zaměřeny tak, aby si nástroje a odborné znalosti poskytnuté mezinárodními nebo evropskými organizacemi postupně osvojovali sami Moldavané. EHSV podporuje požadavek, aby se občanská společnost zapojila do boje Rady Evropy proti korupci (zásada obsažená v opatření organizace GRECO ⁽⁴⁾). Vyzývá k přeshraniční spolupráci v boji proti závažné trestné činnosti.

1.1.9 EHSV podporuje iniciativu evropských a mezinárodních dárců, jejímž cílem je dohodnout se na sladění jejich činností. Vyslovuje se pro to, aby byla v těchto programech pro zmírňování chudoby věnována prioritní základním sociálním službám, a klade zvláštní důraz na zlepšení životních podmínek ve výchovných zařízeních pro sirotky, snížení cen antiretrovirálních léků a pomoc pro znovuzačlenění obětí obchodování s lidmi do společnosti.

1.1.10 Dlouhodobá sucha v létě 2007 uvrhla tuto zemi do složité situace v důsledku špatné úrody, která způsobila bankrot a zadlužení. Vláda požádala o mezinárodní potravinovou pomoc a o technickou podporu FAO. Výbor považuje za velmi důležité navázat vztahy s organizacemi občanské společnosti působícími v této oblasti. Evropská komise přidělila částku 3 miliony EUR jako krátkodobou humanitární pomoc venkovským oblastem v nejchudších zemích.

1.1.11 EHSV přikládá zásadní význam existenci sítí a společných projektů, jichž by se účastnili všichni Moldavané a které by zahrnovaly organizace obyvatel z Podněstří. Výbor podporuje EU, aby pokračovala ve svém úsilí o nalezení řešení tohoto konfliktu, které by zachovalo územní jednotu, a aby i nadále pokračovala v misi pro pomoc na hranicích (EUBAM).

1.1.12 EHSV doporučuje usnadnit výměnu demokratických postupů mezi organizacemi občanské společnosti tím, že partneři z Moldavska budou seznámeni s publikacemi EHSV dostupnými na internetu (zejména v rumunském jazyce) a s pracemi národních hospodářských a sociálních rad prostřednictvím přístupu k portálu CESlink. EHSV podporuje národní hospodářské a sociální rady členských států (zvláště rumunskou a bulharskou) a AICESIS ⁽⁵⁾, aby společně pracovaly na sezna-

mování moldavské společnosti s nástroji a postupy evropské občanské společnosti.

1.1.13 EHSV si přeje, aby se zlepšila účast moldavské občanské společnosti na dialogu se zeměmi západního Balkánu a na dialogu v regionu Černého moře, zejména prostřednictvím meziregionální a přeshraniční spolupráce v této oblasti, která bude v blízké budoucnosti strategická. Spolupráce Evropské unie a Moldavska je součástí posílené spolupráce s blízkými zeměmi, a zejména s Ruskem.

1.2 *Posílení cílené podpory organizací, které jsou příslibem budoucnosti a usmíření*

1.2.1 Vytvoření konstruktivního sociálního dialogu

EHSV vzhledem k nízké úrovni profesních vztahů připomíná závazek Moldavska nejen v úmluvách MOP, ale také v Evropské sociální chartě Rady Evropy, a používání jejího mechanismu stížností. Vyslovuje se, aby MOP navrhla technickou podporu, která by umožnila řešit pracovní spory prostřednictvím zvláštních soudů.

1.2.2 Upřesnění závazku podpořit kontakty s evropskou společností

EHSV rozhodně podporuje uzavření smlouvy o vízovém styku a opětovném přijímání, která zavede systém pro usnadnění získávání víz, který umožní zlepšit zejména výměnu občanů, kteří jsou nositeli budoucnosti, jako jsou akademičtí pracovníci, vědci, novináři nebo představitelé občanské společnosti. Doporučuje více zpřístupnit programy Společenství zejména mládeži, prostřednictvím programu Erasmus Mundus. K řešení otázky přílivu žádostí moldavských občanů usilujících o získání rumunského občanství by rovněž mohlo přispět snadnější vydávání víz a opětovné přijímání, podepsané v říjnu 2007 ⁽⁶⁾.

EHSV nabádá moldavskou vládu, aby zapojila občanskou společnost do evropských a mezinárodních událostí (WTO, OBSE, Rada Evropy a Frankofonie). EHSV podporuje členské státy, aby vyhledávaly a financovaly kontakty a výměnu s moldavskou občanskou společností (stipendijní programy, partnerství, přeshraniční spolupráce).

1.2.3 Zohlednění ekologické bilance

EHSV se vyslovuje pro podporu organizací zaměřených na ochranu životního prostředí, které usilují o likvidaci zásob zbraní a střeliva, které nelze přemístit, vojenského odpadu a průmyslových skládek a o sanaci znečištěných vod.

⁽³⁾ Seznam v příloze.

⁽⁴⁾ Skupina států proti korupci ustavená Radou Evropy.

⁽⁵⁾ Mezinárodní asociace hospodářských a sociálních rad a podobných institucí (AICESIS).

⁽⁶⁾ Podepsání těchto smluv je plánováno na konec roku 200.

2. Hlavní charakteristiky socioekonomické situace Moldavska

2.1 Moldavsko je vzhledem k HDP na obyvatele ve výši přibližně 1 000 dolarů nejchudší zemí evropského kontinentu a jedinou evropskou zemí, kterou Světová banka zařadila mezi země s nízkými příjmy. Obyvatel Moldavska ubývá (v roce 2004 méně než 4 miliony obyvatel), což je způsobeno zvyšováním úmrtnosti (zvláště u mužů), snižováním porodnosti a výrazným migračním tokem.

2.2 Ačkoli chudoba dosahovala v letech 1999 až 2005 dramatické úrovně, došlo k jejímu snížení, avšak její úroveň je stále vysoká a v průměru se blíží 30 %. Zlepšování je nerovnoměrné, což vede ke vzniku ohnisek naprosté chudoby (2 dolary/den), jejímiž oběťmi jsou z velké části děti a staří lidé. V některých venkovských oblastech a malých městech chudoba stále zasahuje 40 až 50 % obyvatelstva.

2.3 Příliš velkému počtu dětí hrozí riziko zneužívání, což je způsobeno tím, že nemají stálé bydliště, a také dětskou práci, obchodováním s lidmi a prostitucí. Tato úroveň chudoby také vedla ke značnému zvýšení počtu tzv. sociálních sirotků, což jsou děti, které rodiče svěrují do péče dětských domovů, protože je nedokáží uživit.

2.4 Kvůli zhoršené sociální situaci se ženy stávají oběťmi diskriminace. Potýkají se s vysokou nezaměstnaností, nízkou kvalifikací a nízkými platy a jsou zaměstnávány na sezónní práce v zemědělství. Oproti mužům jsou vystaveny většímu riziku chudoby, zejména z důvodu snížení sociálních dávek (na zdravotní služby, vzdělání a rodinu) a výše důchodů. Tyto situace vedou ženy, matky rodin, k tomu, aby přijímaly protiprávní nebo nebezpečné nabídky, které je vystavují riziku, že se stanou oběťmi obchodování s lidmi. Největší část takových obětí tvoří mladé ženy, které hledají zaměstnání.

2.5 Moldavsko přijalo v roce 2004 program pro růst a boj proti chudobě, který podpořila Světová banka, Rozvojový program OSN a další dárci. V prosinci 2006 dárci z různých finančních institucí a EU zahájili spolupráci, která je příkladnou metodou, jak dosáhnout konzistentního a účinného řízení podmíněnosti, a zavázali se k poskytnutí darů a půjček pro příští čtyři roky ve výši jedné miliardy eur.

2.6 Narušený trh práce

2.6.1 Situace na trhu práce v Moldavsku se v devadesátých letech výrazně zhoršila, a to souběžně s hospodářským propadem. Během ruské krize v srpnu 1998 zaměstnanost prudce poklesla a znovu roste od roku 2003. Míra nezaměstnanosti, která v roce 1999 dosahovala 11 %, se tak dostala na 7,4 % aktivního obyvatelstva dle sčítání lidu na konci roku 2006. Přibližně 35 % pracujícího obyvatelstva vykonává neformální činnosti⁽⁷⁾.

2.6.2 Ačkoli reálné mzdy neustále rostly, průměrná úroveň zůstává velmi nízká a v roce 2006 představovala 129 dolarů⁽⁸⁾. Je však třeba brát v úvahu další zdroje příjmů. Velká část rodin dostává devizy od některého ze svých členů, který žije

v zahraničí. Kromě toho má stále vysoký počet osob neoficiální zaměstnání: podle oficiální statistické organizace pracuje v neregistrovaných podnicích více než 200 000 zaměstnanců (tj. 15 % aktivního obyvatelstva) a zároveň 35 % zaměstnanců oficiálních podniků nebylo svými zaměstnavateli přihlášeno (zejména ve stavebnictví, v zemědělství a lesnictví).

2.6.3 Velký počet moldavských občanů opustil svou zemi kvůli práci v zahraničí, většina z nich nelegálně. Tento zčásti sezónní odchod odhadovaný až na 1 milion dospělých osob představuje přibližně 30 % veškeré pracovní síly. Mezi negativní důsledky této migrační vlny patří odliv mozků a jeho dopad na financování sociální ochrany. Ostatně vzhledem k úrovni chudoby je pravděpodobné, že k migraci za prací bude docházet i v nadcházejících letech.

2.7 Křehkost moldavského hospodářství

2.7.1 Hospodářství uzavřené ve sféře ruského vlivu

2.7.2 Obrovský propad moldavského HDP v devadesátých letech byl způsoben vnějšími příčinami jako ztráta trhů, energetická závislost, odchod kvalifikovaných osob ze země a odtržení průmyslové oblasti Podněstří.

2.7.3 Hospodářství zůstává i přes patrné obnovení růstu od roku 2000 (až 6–8 % ročně) velmi křehké (4 % růst v roce 2006) a v roce 2007 hrozí další oslabení. Hlavní příčinou tohoto zpomalení je zdvojnásobení cen plynu v roce 2006, které prosadil distributor, společnost Gazprom.

2.7.4 Rusku vadí proevropská orientace moldavského prezidenta a začalo vyvíjet politický nátlak v podobě zákazu vyvážení moldavského vína na ruský trh. Moldavsko tak bylo v roce 2006 připraveno o jeden z hlavních zdrojů svých vývozních příjmů (moldavské víno tvoří 35 % vývozu, z toho 85 % míří na ruský trh).

2.8 Hospodářství, ve kterém převládá zemědělské a potravinářské odvětví

2.8.1 Moldavsko je stále převážně venkovskou zemí. Zemědělství tvoří více než 30 % HDP⁽⁹⁾ a 65 % vývozu a rozhodujícím způsobem zajišťuje soběstačnost měst a venkova. Významné místo v hospodářství zastává rovněž potravinářský průmysl. Kvalita a objem sklizně ovlivňují odvětví lehkého průmyslu jak na vstupu, tak na výstupu (chemická hnojiva, lahve, obaly).

2.9 Rozhodující úloha převádění peněz migrantů jejich rodinám

2.9.1 Je třeba konstatovat, že oněch několik pozitivních hospodářských výsledků, kterých se dosáhlo, není důsledkem hospodářských změn, ale velkého přílivu deviz (30 % moldavského HDP) od Moldavanů, kteří odešli za prací do zahraničí: 600 000 až 1 000 000 Moldavanů pracuje v západní Evropě (19 % v Itálii) nebo v Rusku (60 %). Tyto osoby zaslaly v roce 2006 do své země 1 miliardu EUR.

⁽⁷⁾ Statistické údaje moldavských státních orgánů.

⁽⁸⁾ Statistické údaje moldavských státních orgánů.

⁽⁹⁾ Statistické údaje moldavských státních orgánů.

2.9.2 Vzhledem k tomu, že v Moldavsku není příznivé investiční prostředí, neslouží tyto příspěvky k financování nových hospodářských činností. Tento příliv finančních prostředků způsobuje zvyšování cen nemovitostí, silnou poptávku po dovozu výrobků a také inflační tlaky.

3. Demokracie, dodržování lidských práv a řádná správa věcí veřejných

3.1 Lidský rozvoj

3.1.1 Moldavsko se v hodnocení podle indexu lidského rozvoje Rozvojového programu OSN umístilo v roce 2006 na 114. místě, což je nejnižší umístění v rámci klasifikace evropských zemí, ale také jedno z nejnižších umístění mezi republikami, které vznikly z bývalého Sovětského svazu.

3.1.2 Zásadními problémy, které brání iniciativě moldavských občanů a tomu, aby se občanská společnost mohla organizovat, je nedostatečná nezávislost médií, dodržování lidských práv a problémy související s fungováním soudního systému.

3.1.3 Nezávislost médií je jednou z hlavních otázek, které zdůraznila ve své nedávné zprávě Rada Evropy (září 2007) ⁽¹⁰⁾. Reforma právních předpisů týkající se svobody projevu je samozřejmě velmi důležitá, ale není dostačující k tomu, aby zaručila svobodu projevu v praxi. Mezi nebytné podmínky novinářského povolání patří rovněž nestrannost a profesní etika. To však předpokládá, že novináři, zejména novináři audiovizuálních médií, nebudou vystaveni tlaku politické moci.

3.2 Vysoká úroveň korupce

3.2.1 Hlavním problémem v oblasti bezpečnosti, který je překážkou v činnosti organizací a investic, je organizovaná trestná činnost. Trestná činnost má velmi nepříznivý vliv: povzbuzování k daňovým únikům, snadnost pašování, korupce. Podle indexu korupce ve světě v roce 2006 (81. místo), který sestavuje organizace *Transparency International*, je Moldavsko hodnoceno známkou 3,2 z 10, což odpovídá zemím, které jsou vnímány jako země s velmi vysokou korupcí. Nepatrný vzestup v této klasifikaci svědčí o vůli vlády a občanské společnosti bojovat proti korupci.

3.3 Křehkost demokratického *acquis* a tradičně autoritativní moc

3.3.1 EHSV vyzývá moldavské orgány, aby vzaly v úvahu závěry mezinárodních pozorovatelů (početná skupina přibližně 100 pracovníků OBSE) u příležitosti místních voleb v červnu 2007, aby se mohly napravit všechny nedostatky s ohledem na evropské normy v oblasti voleb tak, aby v roce 2009 došlo k uspořádání legislativních voleb za demokratičtějších podmínek.

3.3.2 Rada Evropy ve svých zprávách Moldavsko povzbuzuje, aby pokračovalo ve svém úsilí, zejména pokud jde o nezávislost a efektivitu soudnictví, pluralitu médií a posílení místní demo-

kracie. Moldavsku byla v rámci regionálních projektů v letech 2002–2004 a od roku 2007 poskytnuta pomoc z Evropské iniciativy pro demokracii a lidská práva (EIDHR). Podpora EIDHR byla určena iniciativám občanské společnosti zaměřeným na rozvoj demokracie a lidských práv.

3.4 Podněstří, geopolitická výzva sousedství

3.4.1 Podněstří, které se spoléhá na podporu Ruska a na přítomnost kontingentu ruské armády, zůstává zdrojem napětí a nejistoty na hranicích EU a představuje jeden z dílů geopolitické skládky v této oblasti.

3.4.2 Prioritou akčního plánu EU je rovněž snaha vyřešit odtržení Podněstří politickou cestou. Díky tomu se tomuto sporu dostalo většího zájmu, a to s blížícím se přistoupením Rumunska a Bulharska k EU, po němž má Moldavsko s EU společnou hranici. EU se do této problematiky více zapojila v roce 2005, kdy byl jmenován zvláštní zástupce (pan Kálmán MIZSEI, od března 2007) se statutem pozorovatele v rámci jednání, jehož podoba se označuje jako „5 + 2“. Ten v tomto procesu hraje úlohu pozorovatele EU. V současnosti se jednání dostala do slepé uličky.

3.4.3 Kromě toho je tato oblast známá jako středisko organizované trestné činnosti (obchod se zbraněmi a strategickým materiálem, praní peněz, drogy a obchodování s lidmi), z něhož těží nejen místní zločinecké organizace, ale také v Rusku, na Ukrajině nebo v jiných zemích.

3.5 Mise EU pro pomoc na hranicích pro Ukrajinu a Moldavsko (EUBAM)

3.5.1 Moldavsko je obklopeno ukrajinským územím a jeho vztahy s Ukrajinou komplikuje konflikt v Podněstří a vztahy mezi EU a Ruskem, což jej staví do složité pozice. Moldavsko bylo místem, přes které vedly cesty nelegálního obchodu, a současně místem, odkud tento obchod vycházel, jelikož moldavské hranice byly velmi snadno průchodné a otevíraly cestu k Černému moři přes přístav Oděsa.

3.5.2 Mise pro pomoc a pro sledování hranic (EUBAM), kterou zahájila EU v prosinci 2005, vznikla na společnou žádost prezidentů Ukrajiny a Moldavska, představují rozhodující krok pro stabilizaci této země a pro boj proti pašování. Přibližně stovka celníků a příslušníků pohraniční stráže ze 17 zemí EU pozoruje práci svých moldavských a ukrajinských kolegů a je jim nápomocna, čímž vytváří značný tlak na samozvanou vládu Podněstří. Úsilí této mise se soustředí na rizikové osoby a oblasti a přineslo již velmi pozitivní výsledky.

3.5.3 Tato mise byla v listopadu 2006 vylepšena o automatický systém výměny informací, jehož účelem je zvýšit účinnost této kontroly hranic. Tato mise byla nedávno prodloužena až do roku 2009. EHSV si přeje, aby bylo zachováno trvalé úsilí pro zabezpečení této hranice.

⁽¹⁰⁾ Zpráva komise Rady Evropy pro dodržování povinností a závazků v Moldavsku, září 2007.

4. Všeobecný přehled občanské společnosti v Moldavsku a její činnosti

4.1 Hlavní postřehy mise EHSV z roku 2004

4.1.1 Okolnosti pro činnost občanské společnosti nebyly v této politicky a hospodářsky složité situaci příznivé. Počet mužů a žen, kteří by potenciálně mohli vyvíjet činnost v organizacích občanské společnosti na celostátní nebo na místní úrovni, byl velmi nízký, zejména z důvodu vystěhovávání, zvláště mladých lidí s dobrou úrovní vzdělání. Státní organizace s nimi udržovaly vztahy jen ojediněle. Centralizace správních struktur narušila rozvoj sociálních hnutí. V moldavské společnosti je zjevně zakotven paternalismus, takže hlavní odpovědnost za blahobyt obyvatelstva nese stát. Funkce prezidenta zjevně ukazuje, že vůlí většiny obyvatel je nechat se vést silným jedincem.

4.1.2 Ústava s výjimkou statusu politických stran vůbec nezmiňuje organizace občanské společnosti ani právo shromažďovat se. Uvádí však právo „zakládat odborové organizace a stát se jejich členem“ (článek 42), jakož i svobodu sdružovat se (článek 40). Podmínky pro existenci nevládních organizací doznaly zlepšení s přijetím zákona o veřejných organizacích a nadacích (1997). V praxi bylo možné pozorovat překrývání mezi osobami, které vykonávaly funkce ve státním aparátu, a vládními stranami na straně jedné, a organizacemi, které zastupovaly hospodářské nebo politické zájmy na straně druhé.

4.1.3 Podle názoru pozorovatelů, zejména z Rady Evropy⁽¹¹⁾, byl reformován systém soudnictví, aby bylo zaručeno dodržování práva všeobecně, a zvláště pro občanskou společnost. Rada Evropy však Moldavsko i nadále monitoruje, zejména za účelem zajištění nezávislosti soudního aparátu.

4.2 Aktualizace údajů o stavu občanské společnosti v roce 2007 podle studií odborníků⁽¹²⁾

4.2.1 Na základě informací z různých zdrojů lze konstatovat, že došlo k úctyhodnému zvýšení celkového počtu nevládních organizací. Jejich počet, který v roce 2004 dosahoval podle odhadu studie EHSV přibližně 3 000, v roce 2007 přesáhl 7 000⁽¹³⁾, avšak studie upřesňuje, že „54 % z celkového počtu

těchto organizací nelze kontaktovat“. Podle těchto odhadů je aktivních registrovaných organizací méně než 20 %. Kromě toho lze zaznamenat podstatný nárůst počtu nevládních organizací činných na místní a regionální úrovni, a to i v Podněstří.

4.2.2 Z geografického hlediska se nevládní organizace nadále soustředí převážně v okolí hlavního města Kišineva, ačkoli relativně je tato tendence stále méně výrazná: „Během posledních 4 let začalo vyvíjet svou činnost na celostátní úrovni 67 % nevládních organizací a na místní úrovni 82 % těchto organizací“⁽¹⁴⁾. Oblasti, v nichž nevládní organizace vyvíjí své činnosti, se týkají všech kategorií moldavské společnosti, avšak zaměření jejich hlavních činností často určují vnější dárci.

4.2.3 Vztahy mezi odborovými organizacemi a organizacemi zaměstnavatelů zřejmě nejsou časté, stejně jako vztahy s nevládními organizacemi různého zaměření. To je způsobeno nedostatkem vzájemného poznání a důvěry. Výjimkou je Podněstří, kde byly navázány vztahy mezi několika nevládními organizacemi a skupinou podnikatelů.

4.2.4 Novým impulzem, který povzbudil občanskou společnost, hlavně síť sdružení, k realizaci řady projektů, byl vstup v platnost akčního plánu evropské politiky sousedství EU-Moldavsko, a to přesto, že během přípravy tohoto plánu nedošlo ke konzultacím.

5. Vývoj struktury sociálních partnerů

5.1 Prezentace organizace zaměstnanců

5.1.1 Obchodní a průmyslová komora (OPK) spolu s Eurochambre představují od roku 1999 nejvýznamnějšího zástupce podniků. Zastupuje více než 1 500 podniků ze všech odvětví. Zatímco pro všechny výrobky uváděné na trh v SNS vydává osvědčení o původu Moldavská OPK, kontrola vývozu do EU podléhá celnímu dohledu, aby bylo možné využívat všeobecný systém preferencí. Stala se především obchodní komorou pro služby podniků. OPK napomáhá zejména podpoře vývozu moldavských výrobků a vytváření smíšených podniků se zahraničními podniky. Nabízí podnikům řadu služeb⁽¹⁵⁾. OPK je jedním z oficiálních zástupců u mezinárodních institucí, např. Mezinárodní organizace práce, a navázala vztahy s EU. Předseda vlády, kterým je od roku 2001 V. Tarlev, v moldavské OPK v minulosti vykonával významné funkce. Kromě toho je třeba také uvést, že malé a střední podniky s méně než 30 zaměstnanci vytvořily sdružení, které využívá organizační podporu OPK.

5.1.2 V současnosti existuje Národní konfederace zaměstnavatelů, která rovněž zastupuje Moldavsko na mezinárodních konferencích Mezinárodní organizace práce a která zastupuje zaměstnavatele na jednáních o sociálních záležitostech svolávaných moldavským prezidentem. V roce 2006 vláda umožnila odpčet příspěvků zaměstnavatelů na jejich organizace od základu daně, čímž vyhověla stížnosti podané k Mezinárodní organizaci práce.

⁽¹¹⁾ (Rada Evropy, 14. září 2007) *Dodržování povinností a závazků Moldavska*.

⁽¹²⁾ Studie o moldavské občanské společnosti Evropská unie a občanská společnost v Moldavsku – závěry konference AETI a ECAS, červen 2006; Posílení dialogu mezi vládou a moldavskou občanskou společností o zavádění plánu činností EU – Moldavsko, závěry konference Eurasia Foundation, Moldavské ministerstvo zahraničních věcí a US AID, duben 2006; Posílení nevládního sektoru v zóně konfliktu v Moldavské republice, IMAC únor 2007; Studie o rozvoji nevládních organizací v Moldavsku pro schůzi dárců, Projekt Rozvojového programu OSN, květen 2007; Výzkum nevládních organizací aktivních v sociální oblasti v Moldavské republice, Projekt EU, „TRANSTEC“ květen–červen 2006; Zvýšení finanční udržitelnosti organizací moldavské občanské společnosti, Rozvojový program OSN & SOROS 2005. Průzkum vývoje nevládních organizací v Moldavské republice; Průběžná zpráva Rady Evropy, září 2007; Země v přechodu 2007: Moldavsko, CEPS, George Dura a Nio Popescu 2007; Situace v Podněstří, Člověk v tísni CZ, listopad 2006.

⁽¹³⁾ Studie Rozvojového programu OSN z května 2007.

⁽¹⁴⁾ Studie Rozvojového programu OSN, s. 3.

⁽¹⁵⁾ Informační sdělení OPK, květen 2007.

5.1.3 Sociální partneři uzavřeli tři nové kolektivní dohody na celostátní úrovni a jedenáct kolektivních dohod na úrovni odvětví a na místní úrovni. Skutečné účinky těchto dohod v rámci sociálního dialogu však zůstávají omezené, protože OPK, přestože byla uznána Mezinárodní organizací zaměstnavatelů, je především obchodní komorou, která poskytuje služby podnikům.

5.2 Hodnocení vývoje situace týkající se odborů

5.2.1 Zaměstnanci v Moldavsku byli až do roku 2000 zastoupeni Všeobecnou federací odborových svazů Moldavské republiky, jednotnou federací, která byla založena v roce 1990 a vycházela z odborové organizace Sovětského svazu. V roce 2000 byl tento útvar přejmenován na konfederaci, a stal se tak Konfederací odborových svazů Moldavské republiky (KOSMR). Během dalšího vývoje vzniklo uvnitř této organizace vnitřní napětí, které vyplynulo z rozporů mezi odborovými organizacemi v zemědělství, průmyslu a ve službách, mezi moldavsky a ruský hovořícími obyvateli a mezi národně orientovanou pravíci a komunistickou stranou. V roce 2000 vystoupilo několik profesních odborových svazů – 14 průmyslových odborových svazů a odborový svaz v kultuře a veřejné správě – z KOSMR a založilo novou konfederaci KOSMR SOLIDARITATEA. Poté, co se vedení KOSMR vzdalo funkce, byl touto organizací ustanoven do čela nového vedení Petru Chiriac. Ukázalo se, že pokus o opětovné sjednocení této organizace byl i přes snahy o smír ze strany Mezinárodní konfederace odborů (původně ICFTU), jejímž členem se KOSMR stala roku 1997, nemožný. Důvodem byly osobní spory, avšak také spory o rozdělení majetku odborů a zejména rozdíly mezi politickými názory KOSMR, která měla bližší vztah k moldavsky hovořícím, pravicovým, křesťansko-demokratickým a demokratickým stranám, a Solidaritatea, která již od počátku dávala najevo bližší vztah ke komunistické straně s ruský hovořící většinou.

5.2.2 Rozdělení odborů bylo v roce 2001 zkomplikováno volebním úspěchem komunistické strany a zvolením jejího vůdce, Vladimira Voronina, prezidentem republiky. Vztahy mezi veřejnou mocí a těmito dvěma odborovými organizacemi se vyostřily, jelikož organizace Solidaritatea se rozhodla spolupracovat, aby zachovala sociální situaci, zatímco KOSMR kladla více požadavků a byla kritičtější. Vláda, podporovaná svými kontakty na úrovni komunistické strany a státní správy, se rozhodla systematicky zvýhodňovat organizaci Solidaritatea a oslabovat organizaci KOSMR.

5.2.3 Vzhledem k tomu, že docházelo k opakovaným a systematickým zásahům ze strany veřejných orgánů, se KOSMR, kterou v tomto směru podporovaly bývalá ICFTU a profesní federace (IUF a PSI), rozhodla v lednu 2004 podat stížnost pro porušení svobody sdružování k Výboru pro svobodu sdružování Mezinárodní organizace práce. Výbor pro svobodu sdružování ve své průběžné zprávě z roku 2006 požadoval, aby byla uskutečněna nezávislá šetření jednotlivých zásahů uvedených stěžovateli; poznamenal rovněž, že v Moldavsku neexistuje žádný mechanismus, který by umožnil postihovat odrazujícím způsobem porušování práva organizovat se v odborových organizacích a zajistit dodržování mezinárodních norem v této oblasti. V roce 2005 byla vytvořena mise úřadu Mezinárodní organizace práce. ICFTU upozornila Evropskou komisi na situaci, která v této zemi panovala, a v roce 2005 předložila v rámci všeobecného systému preferencí, který byl této zemi schválen, kritickou zprávu. Moldavská vláda až do současnosti nepřijala žádné opatření, kterým by upravila své

právní předpisy tak, aby byly v souladu s doporučeními Výboru pro svobodu sdružování. Moldavské orgány i přes skutečnosti uvedené ve stížnosti Výboru pro svobodu sdružování vnímaly situaci jako rivalitu mezi oběma odborovými organizacemi.

5.2.4 Vládní orgány se stále více dožadovaly znovuvytvoření jednotné odborové centrály (projev prezidenta Voronina na kongrese Solidaritatea v roce 2005). V průběhu let 2005–2006 se poměr sil mezi těmito organizacemi postupně obrátil (v roce 2001 měla KOSMR 450 000 členů a Solidaritatea 200 000 členů). V roce 2006 se Solidaritatea stala jednoznačně nejrepresentativnější organizací. Na kongrese v červnu 2007 se obě organizace znovu sjednotily. Mezinárodní konfederace odborů jim již předtím dala na vědomí, že neměla v úmyslu převést pobočku KOSMR na novou „znovu sjednocenou“ organizaci. Tato nová organizace by měla nejprve dokázat svoji nezávislost ve vztahu k veřejným orgánům a jasně ukázat angažovanost při podpoře principů svobody shromažďování a kolektivního vyjednávání.

6. Základní informace o asociačních hnutích a nevládních organizacích

6.1 Hlavní poznatky, které přinesla studie EHSV z roku 2004

6.1.1 Moldavských nevládních organizací registrovaných na místní a celostátní úrovni bylo od získání nezávislosti v roce 1991 založeno přibližně 2 800. Řada nevládních organizací zapsaných ve státním rejstříku, zejména těch, které byly vytvořeny orgány nebo hospodářskými subjekty, byla založena ke splnění dočasného úkolu na počátku přechodného období. Z tohoto důvodu nemohou být považovány za nezávislé činitele občanské společnosti. Nesmí se zapomínat ani na organizace, které od roku 2001 organizovaly společně s opozicí proti komunistické vládě rozsáhlé demonstrace.

Činnosti nevládních organizací jsou podobně jako v ostatních transformujících se zemích zaměřeny na hlavní město, protože se snaží přímo ovlivňovat vedoucí představitele. V tomto politickém kontextu se nevládní organizace setkávají se stále většími problémy, zejména v nových oblastech činnosti, jakými jsou politika mládeže a ochrana spotřebitelů a životního prostředí. V Podněstří jsou jejich činnosti omezeny tíživou politickou kontrolou.

6.1.2 Některé velké nadace (Soros, USAID, Eurasia, Hebo, British Peace Building) se angažují v oblasti vzdělávání, kultury a lidských práv.

6.1.3 Mládežnické organizace, jejichž náborová základna se z důvodu rostoucí emigrace zmenšuje, se domáhají toho, aby vláda přijala proevropsky orientovanou politiku, která by nezůstala jen u slov. Požadují, aby jim EU nabídla možnost účastnit se výměnných programů. Většina zástupců občanské společnosti se shoduje na tom, že budoucí programy pomoci Společnosti by neměly být projednávány a realizovány výhradně na vládní úrovni (jak tomu bylo v případě programu TACIS), ale rovněž ve spolupráci se zástupci činných nevládních organizací.

6.2 Poznátka o nejnovějším vývoji struktury sdružení vyplývající z odborných studií

6.2.1 Během posledních voleb konaných v roce 2005 přibližně 200 nevládních organizací poprvé vytvořilo sjednocenou a nezávislou koalici pro pozorování voleb v Moldavsku.

Tato Občanská koalice 2005⁽¹⁶⁾, která se často objevovala v médiích a měla značný vliv, byla opětovně vytvořena při volbách v roce 2007, kdy přispěla ke zvýšení důvěry obyvatel v nevládní organizace.

6.2.2 V případě Moldavska je možné zjednodušeně rozlišovat tři různé kategorie nevládních organizací. Do první z nich spadají velké, dobře vybavené a známé organizace, které sídlí v hlavním městě a jsou součástí mezinárodních sítí⁽¹⁷⁾. Druhá kategorie zahrnuje řadu méně rozvinutých nevládních organizací, které často tvoří jediná osoba a které jsou málo operativní, avšak usilují o získání finanční prostředků. Třetí skupinu tvoří několik organizací zdánlivě nevládních, avšak řízených cizími vládami, které obdobně jako v jiných zemích zakládají a plně financují jejich příslušné vlády.

6.2.3 V Podněstří je tato skupina „vládních-nevládních“ organizací všudypřítomná, jelikož režim I. Smirnova neustále hledá spojence v občanské společnosti, aby podpořili jeho strategii a udrželi jej u moci. Česká studie z nedávné doby, kterou provedla jedna nevládní organizace, uvádí, že mezi 900 nevládních organizací, které působí v Podněstří⁽¹⁸⁾, lze odlišit další dvě kategorie, kterými jsou tradiční organizace jako hnutí zaměstnanců, žen a mládeže, jakož i malé nevládní organizace, které jsou ochotny navazovat kontakty s Kišiněvem a s mezinárodními sítěmi. Některé z nich volí registraci u moldavských orgánů, čímž mohou získat přístup k evropské pomoci.

6.3 *Současné mechanismy konzultace s občanskou společností a jednání se sociálními partnery*

6.3.1 Od roku 2005 některá vládní ministerstva zahájila nebo posílila dialog s částí občanské společnosti v následujících podobách: poradní schůze konané každý měsíc na Ministerstvu zahraničních věcí a evropské integrace a celostátní konference, která se uskutečnila v dubnu 2006 a na které bylo sepsáno 18 závěrů pro zlepšení spolupráce mezi vládou a občanskou společností. Současně s tím další ministerstva, zejména ministerstva spravedlnosti, zemědělství a financí, udržovala pravidelné kontakty se složkami občanské společnosti. Probíhá několik projektů, zejména ve spolupráci s Rozvojovým programem OSN, které mají za cíl usnadnit úkony nezbytné pro registraci a zlepšit nejistou finanční situaci řady nevládních organizací.

6.3.2 Moldavský parlament zavedl od roku 2006 na podnět Mariana Lupu „konceptci spolupráce mezi parlamentem

a občanskou společností“, která má velice ambiciózní cíle a vytváří řadu forem spolupráce, jakými jsou „pravidelná elektronická konzultace“, setkání *ad hoc* nebo veřejná slyšení s parlamentními výbory a výroční konference.

6.3.3 Řada nevládních organizací se zejména díky pozitivním zkušenostem svých rumunských a ukrajinských sousedů již dva roky ve spolupráci s EU podílí na konkrétní realizaci akčního plánu v různých oblastech činnosti. Takový postup podporuje rovněž Evropský parlament, který v květnu 2007 v této oblasti přijal zprávu.

6.3.4 V rámci profesních vztahů není podivující, že se sociální dialog v Moldavsku zpomalil. Existovala „Republiková komise pro kolektivní vyjednávání“, která fungovala spíše jako informační místo pro rozhodnutí, jež byla přijata jinde, nežli jako skutečný prostor pro konzultaci a dialog. Partneři nebyli součástí programu jednání této komise, a proto nebylo možné projednávat stížnosti ani reagovat na doporučení CLS. Komise neměla k dispozici vlastní sekretariát ani decentralizované struktury na regionální nebo odvětvové úrovni. Dále je třeba upozornit, že „CGSRM“ rozvinula různé programy spolupráce s konfederací Podněstří za podpory bývalé ICFTU a evropských odborových organizací.

6.3.5 V roce 2006 byl přijat zákon o organizaci a fungování národní komise kolektivní dohodou s odvětvovými a územními komisemi. Tato národní komise zahrnuje 12 osob jmenovaných sociálními partnery z 18 členů, které ji tvoří.

Lze tedy shrnout, že na hodnocení konzultačních a vyjednávacích mechanismů zavedených v poslední době a účinnosti této spolupráce zahájené z podnětu vlády je zatím příliš brzy. To bude možné až s odstupem času a na základě jasně vymezených zásad a postupů.

S ohledem na současný vývoj vztahů EU-Moldavsko a vzhledem k prvním úspěchům, které představují nové formy sociálního a občanského dialogu, si EHSV přeje navázat výměnu s moldavskou občanskou společností.

Výbor doporučuje, aby byla již v roce 2008 uspořádána konference, aby začátek výměn mezi občanskou společností kolidoval s přípravou nového rámce mezi EU a Moldavskou republikou.

V Bruselu dne 12. prosince 2007

předseda

Evropského hospodářského a sociálního výboru

Dimitris DIMITRIADIS

⁽¹⁶⁾ Hodnotící zpráva nadace Eurasia (říjen 2005).

⁽¹⁷⁾ Viz příklady uvedené ve zprávě „NGO Scores for Moldova“, 2005, vydané organizací US AID.

⁽¹⁸⁾ Ondřej Soukup, nevládní organizace „Člověk v tísni“, Praha, 2007.